

Sygn. akt II CZ 34/14

POSTANOWIENIE

Dnia 4 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa J. B.
przeciwko Uniwersytetowi w Ł. oraz Skarbowi Państwa
- Prezydentowi Miasta Ł.
o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym ,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 4 września 2014 r.,
zażalenia pozwanego Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Ł.
oraz zażalenie pozwanego Uniwersytetu w Ł.
na wyrok Sądu Okręgowego w Ł.
z dnia 5 grudnia 2013 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok;**
- 2. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego Sądowi, który wyda orzeczenie kończące
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Ł. wyrokiem z dnia 6 czerwca 2011 r. oddalił powództwo i zasądził od powoda J. B. na rzecz pozwanych Uniwersytetu i Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Ł. kwoty po 1 800 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 15 lutego 2012 r. oddalił apelację powoda i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Najwyższy w uwzględnieniu skargi kasacyjnej powoda, wyrokiem z dnia 25 lipca 2013 r. uchylił wyrok drugiej instancji i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy uznał, że rękojmią wiary ksiąg wieczystych może chronić nabywcę użytkownika wieczystego na podstawie czynności prawnej także w wypadku wadliwego wpisu w księdze wieczystej jako właściciela nieruchomości gruntowej Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego. Nie obejmuje ona jednak nabycia prawa wieczystego użytkownika *ex lege* przez pierwszego użytkownika, tylko nabycia tego prawa przez osobę trzecią w drodze czynności prawnej, mimo odpadnięcia tytułu prawnego Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego do gruntu.

Sąd Okręgowy w Ł. kolejnym wyrokiem z dnia 5 grudnia 2013 r., uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania. W uzasadnieniu wskazał, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.), a konieczność uchylenia sprawy do ponownego rozpoznania wynika z nieuczestniczenia wszystkich osób legitymowanych czynnie (pozostałych współwłaścicieli nieruchomości) mimo ich legitymacji łącznej w procesie o uzgodnienie treści księgi wieczystej i niedopuszczalności dokonywania w postępowaniu apelacyjnym przekształceń podmiotowych (art. 391 § 1 in fine k.p.c.).

Pozwani wnieśli zażalenia od wyroku kasatoryjnego Sądu Okręgowego w Ł., zarzucając brak podstaw uzasadniających uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Kognicja w tym postępowaniu zażaleniowym obejmuje jedynie przesłanki uzasadniające orzeczenie kasatoryjne. Jeżeli u jego podstaw legły przesłanki określone w art. 386 § 4 k.p.c., Sąd Najwyższy bada, czy sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Ocena nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia; która może być przeprowadzona wyłącznie w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. uznano za niedopuszczalne (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12, nie publ., z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12, nie publ., z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12, nie publ., z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, nie publ., z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54 i z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, nie publ.).

Konsekwentnie Sąd Najwyższy w postępowaniu, wszczętym zażaleniem opartym na art. 394¹ § 1¹ k.p.c., ocenia, czy sąd drugiej instancji prawidłowo zakwalifikował określoną sytuację procesową w aspekcie przyjętej podstawy orzeczenia kasatoryjnego i w zależności od jej wyniku oddała zażalenie, albo uchyła zaskarżone postanowienie. Pojęcie „nierozpoznania istoty sprawy” budzi wątpliwości interpretacyjne. Przeważa jednak stanowisko, że nie można go wiązać z pominięciem rozpoznania części roszczeń lub wydaniem orzeczenia tylko co do części zgłoszonego żądania. Obejmuje ono zatem sytuacje, gdy sąd nie orzekł o istocie sprawy z tej przyczyny, że nietrafnie przyjął brak legitymacji czynnej lub biernej, zarzuty przedwczesności powództwa, przedawnienia lub prekluzji dochodzonego roszczenia. Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00 (OSNAPiUS 2002, nr 17, poz. 409), z dnia 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00 (OSNP 2004, nr 3, poz. 46), z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00

(OSP 2003, nr 3, poz. 36), z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03 (Monitor Spółdzielczy 2006, nr 6, s. 45) oraz z dnia 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11 (OSNP 2012, nr 15-16, poz. 199) stwierdził, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie. W wyroku z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10 Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „istoty sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego, zatem ma miejsce, gdy sąd nie zbadał materialnoprawnej podstawy dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne. W wyroku z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11 przyjęto, że nierozpoznanie istoty sprawy dotyczy niezbadania roszczenia będącego podstawą powództwa, czy zarzutu przedawnienia, potrącenia, a w postanowieniu z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10, że nie chodzi o niedokładności postępowania, polegające na tym, że sąd pierwszej instancji nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do należytego rozpoznania sprawy lub nie rozważył wszystkich okoliczności. W uzasadnieniu wyroku z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07 (OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że do nierozpoznania istoty sprawy nie dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wynika z merytorycznej oceny zasadności powództwa w świetle przepisów prawa materialnego.

Podzielając powyższą wykładnię Sąd Najwyższy stwierdza, że Sąd drugiej instancji dokonał błędnej oceny podstawy uzasadniającej wydanie wyroku reformatoryjnego. W przedmiotowym wypadku nie doszło bowiem do nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu przyjętym wyżej na skutek wadliwej oceny przez Sąd Rejonowy wystąpienia braku legitymacji strony. Przeciwnie Sąd ten przyjął jej istnienie i rozpoznał spór co do meritum, ale - jak wynika z oceny sądu odwoławczego - wadliwie, naruszając przepisy przewidujące

w postępowaniu o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym legitymację łączną prawno-materialną osób wpisanych w dziale drugim księgi wieczystej, i zaniechał dokonania w postępowaniu rozpoznawczym przekształceń procesowych na podstawie art. 195 k.p.c. Początkowa rozbieżność stanowisk Sądu Najwyższego i piśmiennictwa co do tego, czy art. 10 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2001 r. poz. 1361 ze zm.) określa legitymację czynną w sposób wyłączny, czy też katalog osób legitymowanych do jego wniesienia powinien być traktowany jako otwarty, a przesłanką wytoczenia takiego powództwa jest interes prawny została usunięta. Obecnie w zasadzie zgodnie przyjmuje się, że w postępowaniu takim, poza jednostkową sytuacją, gdy niezgodność obejmuje nie ogół stosunków własnościowych i tym samym prawidłowość całego wpisu w dziale drugim księgi wieczystej, a tylko rozbieżność w ramach określonego udziału, powinni uczestniczyć wszystkie podmioty których praw dotyka wpis dokonany lub mający być wynikiem orzeczenia sądu, gdyż następstwem legitymacji łącznej jest współuczestnictwo konieczne (por. m.in. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 23 grudnia 1988 r., III CRN 434/88, OSNC 1991, nr 1, poz. 12, z dnia 27 lutego 2002 r., III CKN 38/01, OSNC 2003, nr 2, poz. 27, z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 86/12, nie publ., z dnia 20 grudnia 2012 r., IV CSK 210/12, nie publ., z dnia 31 stycznia 2014 r., II CSK 254/13, nie publ.).

Stwierdzenie w trakcie kontroli instancyjnej przez sąd drugiej instancji nieprawidłowości rozstrzygnięcia wynikającej z niepełnej legitymacji uzasadnia jednak wydanie rozstrzygnięcia co do istoty żądania, a nie uchylenie sprawy do ponownego rozpoznania w oparciu o przesłankę wskazaną w art. 386 § 4 k.p.c. Wskazana sytuacja procesowa nie może być utożsamiana z nierozpoznaniem natury roszczenia będącego podstawą powództwa. Nie doszło bowiem do bezpodstawnego uchylenia się przez Sąd od zbadania zasadności podstawy roszczenia tylko do błędu procesowego (*error procedendo*) i w orzekaniu (*error iudicando*). Niedopuszczalność dokonywania w postępowaniu apelacyjnym przekształceń procesowych, skutkująca niemożnością uzupełnienia na tym etapie braków legitymacji procesowej, nie stanowi wystarczającej przyczyny dla wydania

orzeczenia kasatoryjnego, gdyż wykracza poza przesłanki ustawowe wyznaczone przez art. 386 § 4 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w postanowieniu.